

Золото і пісок

Уся творчість Джеймса Олдріджа, англійського письменника і громадського діяча, присвячена становленню людини: вибору вірної дії, формуванню світогляду. Його твори є взірцями героїчної епопеї, що реалістично відображає і складний шлях до нових горизонтів, і трагедію людини, що її втратила.

Центровою ідеєю всіх пригодницьких оповідань, які увійшли до найвідомішої збірки автора «Золото і пісок», є боротьба людини з викликами долі, здатність до героїчних вчинків у надзвичайних ситуаціях та пошук прихованих внутрішніх резервів для подолання життєвих перешкод.

ЗОЛОТО
І ПІСОК

GOLD
AND
SAND

Stories by James Aldridge

ДЖЕЙМС ОЛДРІДЖ

ЗОЛОТО І ПІСОК

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

З англійської переклала Олена Балера

Київ
BOOKSHEF
2021

ЗМІСТ

ПРОБЯЧ НАМ ПРОВИНИ НАШІ	9
Зяхід сонця ня тлі війни	20
ЧЕРВОНІЙ ФІН	27
СЕРЕД МОЇХ НАЙЛІПШИХ ДРУЗІВ Є ТАКОЖ і АНГЛІЙЦІ	33
ХЛОПЧИК З ЛІСОВОГО БЕРЕГЯ	97
ПЕРЕМОГЯ ХЛОПЧИКЯ З ЛІСОВОГО БЕРЕГЯ	121
ОСТАННІЙ ДЮЙМ	157
СТІЙКІСТЬ ЗАРЯДИ ЧЕСТІ	197
АКУЛЯЧА КЛІТКА	210

Чи спроможні високі Боги щось
залишити для нас, зберігши пил
і лаври, золото і пісок?

— Алджерон Чарлз Свінберн «Триумф часу»

ПРОБАЧ НАМ ПРОВИНИ НАШІ

Напередодні Різдва старша сестра Ів запитала у нас, чи не бажаємо відвідати лікарню. Там перебували всі поранені з фронту Івало, поки їх не відправляли назад. Ніхто не заперечував, проте всі ми вважали неабиякою прикрістю далекий перехід через річку в такий холод лише для того, аби на Різдво побувати в лікарні. Ми ж бо жили на Полярному колі.

— Що вони збираються там влаштувати? — запитав я в однієї з медсестер.

— Там буде служба, — суворо відказала вона.

Я знав, що вона не живе в лікарняній будівлі, й збирався відвідати той захід лише з надією, що згодом сестричка запропонує іти додому разом, адже це було мені по дорозі.

— Чи довго це триватиме? Мені треба відіслати кілька депеш, — сказав я. То був найпростіший і найшвидший спосіб чогось здихатися.

— Ні, лише півгодини.

Дівчину звали Ілта Пеканнен. Її батько був фіном, а мати шведкою. Щодня вона приходила до готелю «Пох'янхові», на пункт, де перев'язували поранених.

На контрольному поверсі, у великій чорно-білій залі, де колись був танцювальний майданчик, вста-

новили шафи з медичними інструментами й відра для сміття та використаних бинтів. Ілта була тут щоранку, коли я працював на балконі, на поверх вище. Зрідка вона посміхалася мені, я відповідав по-смішкою. Іноді, коли Ілта перев'язувала військових із кульовими пораненнями, значно поширеними під час радянсько-фінської війни, адже багато боїв велися між невеликими військовими формуваннями, — вона піднімала голову, вказувала на рану, посміхалася, а потім перевертала солдата на інший бік і показувала мені, де куля вийшла. Солдат зазвичай мав засоромлений, але гордий вигляд, і вона теж пишалася своїми солдатами; я також почувався гордим, адже Ілта була, безумовно, найвродливішою з-поміж фінських медсестер, які щодня приходили до готелю.

Я познайомився з нею лише тоді, коли відбувся повітряний наліт. Важко поранених розмістили в підвалі, тому що було надто холодно, аби їх перевозити. Інших відіслали до сховища, вкритого високою скрижанілою кучугурою. Медсестри мусили залишатися в готелі, щоб доглядати тих, хто не міг рухатися.

На той час відбулося чимало рейдів, які не зачепили нашої будівлі, тому я ніколи не виходив надвір. Було дуже холодно. Гадаю, росіяни знали, що там шпиталь. Того разу я залишався всередині та намагався згаяти час грою одним пальцем на великому роялі, який стояв на балконі. Я забув про все, крім дивовижних нот, для яких одного пальця було недостатньо. Колись давно мені довелося вивчити цілу книгу з нотами мазурок.

— Це зовсім не Сібеліус, — висловилася щодо мого музикування Ілта, патріотична фінка.

— Звідки у вас така впевненість? — піддражнював я. — Навіть Сібеліус писав вправи для гри одним пальцем.

Ілта поставилася до цього вкрай поблажливо.

— Не зважайте, — сказала вона. — Ця музика звучить непогано, гадаю, тому, що вона така тиха й легка.

— Дуже беззмістовна музика, ви хотіли сказати? Грати й далі?

— Так, будь ласка, — відповіла вона. — Я не люблю, коли всі залишають будівлю під час повітряних нальотів і тут стає надто тихо.

По тому вона в таких випадках завжди просила мене залишатися й виконувати ці вправи для одного пальця, та я постійно відмовлявся й натомість почав перемовлятися з нею через порожню танцювальну залу. Здавалося, наші голоси наповнювали її мов незбагненні давні фінські ґавоти*.

— То ви прийдете до шпиталю? — нині запитала вона мене.

— Звичайно.

Я підвівся, аби надягнути пальто, адже надворі були тридцять градусів нижче нуля, переходити річку — ще холодніше. Ілта чекала на мене біля дверей у фойє готелю; ми відчинили подвійні стулки, потім ще одні двері та вийшли у білу морозяну арктичну ніч, яку важко не любити, бо вона просто чарівна.

* ґавот — танець середнього темпу, популярний у XVIII ст., і музика до цього танцю. — *Тут і далі — прим. пер.*

— Сьогодні ввечері дуже холодно, — сказала Ілта.

Англійською вона говорила повільно, проте доволі добре, бо кожне слово вимовляла так, ніби мала на увазі саме його. Проте, як і більшість молодих фінів під час тієї війни, вона свідомо заховала своє почуття гумору якнайдалі.

— Сьогодні холодніше, ніж зазвичай, — вона це вимовила з тремтінням.

— Тут, на Полярному колі, холодно завжди, — зауважив я.

— Влітку не так холодно, — не здалася вона й узяла мене під руку.

— Влітку холодно також, — я дразнив її далі.

— Ви не бували тут улітку.

— Та я все одно знаю.

— Як ви можете це знати?

— Усі так кажуть...

— Це неправда. Влітку тут доволі гаряче й повно москітів. Люди навіть із Англії приїжджають сюди ловити форель.

Я засміявся.

— Коли мене поранять, тобто якщо мені трапиться дістати поранення, я спеціально проситиму вас розповісти, як вони ловлять форель. Гаразд? Чи прийшли б ви доглядати мене, якби я одного дня постраждав від російського патруля? Саме ви?

— Я б не змогла, — відповіла Ілта. — Мушу залишатися на чергуванні, як і всі інші медсестри.

— Ми зі старшою медсестрою дуже добрі друзі. Гадаю, міг би її переконати, — запропонував я. — Тоді б ви погодилися?

— Можливо, вам і справді вдасться переконати старшу сестру, — підтвердила Ілта. — Вона каже, що ви надто молодий, аби тут перебувати.

— Так само, як і ви, — сказав я. — Вам аж ніяк не більше вісімнадцяти.

— Однак я живу тут, навіть коли немає війни.

— Це не робить вас достатньо дорослою, щоби перебувати тут.

— Мені вісімнадцять з половиною, — заперечила вона.

Ілта замовкла, мабуть, аби переконатися, що я зрозумів, яка вона доросла. Я запевнив, що мені двадцять один з половиною. Мені ж минув лише двадцять один. Далі ми пройшли замерзлою річкою в цій світлій темряві, піднялися на інший берег, до скрижанілого шляху.

Після того, як перетнули річку, ми формально опинилися за лінією фронту, хоча й залишалися на території, де велися бойові дії. Справжня лікарня розташовувалася біля мосту, й ми глибоким снігом побрели до її воріт.

— Яку релігію ви сповідуєте? — несподівано запитала Ілта, перш ніж ми пройшли в зовнішні двері.

— Не знаю. Не думаю, що це має якесь значення.

— Ви знаєте, що це має значення.

— Але чому?

— Це лютеранська служба, — пояснила вона. — Можливо, це суперечить вашій релігії.

— Навіть коли й так, я цим не переймаюся. Чому це має мене хвилювати? Невдовзі Різдво.

— Я дуже рада, — сказала Ілта ніби з полегшенням.

Ми зійшли східцями до будівлі, де стояв такий насичений лікарняний запах, що, здавалося, можна було зішкрібати його зі стін. Узимку вікна тут ніколи не відчинялися, принаймні місяців зо три. Коли Ілта зняла пальто, я відчув доволі сильний запах парфумів. Трохи дивно, проте злиття цих двох запахів не здавалося огидним. Коли проминули головний вхід на перший поверх, перед нами відкрилася різдвяна сцена, що тяглася вздовж усіх палат. Перш за все нам впала в око низка маленьких вогників різдвяних свічок, які прикрашали ялинку.

Двері палат по всій довжині коридору були відчинені. Службу організували посеред сцени, тому її можна було почути з усіх палат крізь прочинені двері. Під ялинкою стояв лютеранський священник, в усьому чорному. Він був відомий своїм зацікавленням рухом Лапуа*, та нині мав цілком доброзичливий вигляд і розмовляв зі старшою медсестрою.

Ілта залишила мене та приєдналася до інших медсестер, але потім передумала, підійшла до однієї з черниць, заговорила з нею та вказала на мене. Черниця кивнула. Тоді Ілта повернулася до мене й повідомила, що їй дозволили стояти поряд зі мною, адже я можу розуміти службу.

— Це дуже люб'язно з вашого боку, — прошепотів я, — однак не варто було хвилюватися.

— Тс-с! Він розпочав службу, — відповіла Ілта.

* Ультраправий націоналістичний рух у Фінляндії, що існував у 1929–1932 рр., а навесні 1932 р. заборонений через спробу державного перевороту.

Я глянув на священика, який став під свічками та здійняв руки, й на мить замислився, чи постарію і я колись. Повисла глибока мовчанка, що в такому світлі й серед цих запахів здавалося нездоланною і безживною.

— За кілька хвилин розпочнеться служба, — сказав священик.

Потім усі знову загомоніли.

— У цій кімнаті лежать троє російських полонених, — Ілта вказала на відчинені двері навпроти.

Я придивився і побачив три ліжка. Чоловік на середньому прихилився до спинки, вся голова у бинтах. Трохи далі — вочевидь непритомний із жовтим обличчям; я зрозумів, що він помирає. Найближче до мене лежав дуже молодий хлопець; очі в нього блищали, але я не відразу помітив, як пильно він дивився на мене, поки я розглядав інших росіян. Я посміхнувся йому, й несподівано він посміхнувся у відповідь, ніби здивовано.

— Ми перевели їх сюди, аби їм було ліпше чути, — сказала Ілта з дивним притиском; на росіян вона не дивилася.

— Це логічно, — погодився я. — Та чи зрозуміють вони слова молитов?

— Не знаю. То була ідея міністра Тойволи.

— Чия?

— Міністра.

— О, так, міністра.

Ілта знову сказала «тс-с», а містер Тойвола знову здійняв руки й заговорив:

— Тож почнімо. Спочатку заспіваємо гімн.

Він назвав номер гімну, й Ілта розгорнула маленький молитовник, якого я раніше не помітив. То був гарний лютеранський або, принаймні, фінський гімн, у якому йшлося про праведність, що веде до Бога і Його милості. Я пам'ятав цей гімн англійською, тож подумав, що фінською він звучить радше вбивчо й нікого не зможе втішити.

Далі містер Тойвола виголосив коротке звернення до працівників лікарні, сказав, що його дуже тішить сумлінна робота жінок на благо своєї країни й що їхня велика слава тепер сяє не менш яскраво за славу їхніх мужніх братів, які вбивають безбожних росіян.

Ілта переклала мені ці слова й додала особисту оцінку сказаного. Я відчув її гордість просто завдяки тому, що стояв поруч. Вона стиснула мою руку.

Прозвучала коротка молитва старшої сестри, яка подякувала Богові за Його настанови й за те, що Він сподобив їх виконувати цей обов'язок. Тут старша сестра постала зовсім іншою людиною, не тією, якою ми її знали, але я не встиг цього осягнути, бо всі перейшли до наступного гімну.

Насамкінець містер Тойвола знову дуже високо підняв руки, й у тьмяному світлі свічок я побачив, що тінь від голови, що падає на його комірець, також рухається, коли він говорить. Він молився.

— Боже наш, — він смакував кожне слово, ніби навмисно давав Ілті можливість перекладати все короткими фразами. — Боже наш, за цю Справу, що ти доручив нам, аби ми віддали за неї нашу кров, дякуємо Тобі, Боже. Тут, осяяні світлом Твоїм, ми на порозі Життя Вічного. Боже наш, у час боротьби,

в хвилини битви проти варварства та атеїзму, проти більшовизму та орд його хижаків, безбожних і безжальних, молимо тебе зглянутися на нас і дати нам сили для грізної відсічі, щоб назавжди знищити ці орди, що знову й знову нападають, але марно. Боже наш, вселися в наші серця, як у величні дні битви Божої. Нехай наші вороги знищать свої посіви, висушать свої ріки та проллють кров на власній землі, аби їхні варварство й атеїзм не змогли більше відродитися. Пошли їм смерть, голод і нашу перемогу, дякуємо Тобі за їхні невдачі та поразки, дякуємо за те, що Ти живеш у кожному з нас, за...

— Отче наш, Ти, що еси на Небесах, нехай святиться ім'я Твоє...

— Це Господня молитва, — сказав я Ілті.

— Так, так, — сказала вона. — Я знаю її англійською.

Свою фінську щиросердність у релігії Ілта слово за словом перенесла до англійського тексту.

— Твоє царство прийде, — сказала вона із заплющеними очима.

Раптом позаду я почув кашель. На хвилину запанувала тиша, потім містер Тойвола продовжив.

— Воля Твоя...

Я почув кашель знову і, думаю, всі ми знали, що один з росіян помирає.

— ...нехай здійсниться, як на небі, так і на землі...

Росіянин кашлянув ще раз, а потім почав задихатися; жахливі горлові звуки наростали, поки завершилися хрипким розкотистим кашлем.

— Хліб наш щоденний дай нам нині...

Після цього в російського солдата заклекотіло в горлі, я почув його стогін; проте містер Тойвола і далі промовляв піднесено.

— І пробач нам провини наші, як і ми пробачаємо кривдникам нашим...

Солдат без кінця кашляв, задихався та стогнав, і я думав, що хтось попросить міністра зупинитися, проте ніхто до нього не підійшов і міністр говорив далі попри те, що чув.

— І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого. Бо твоє Царство...

Цього разу росіянин, здавалося, намагався боротися; він устиг люто вигукнути якісь російські слова, але, мабуть, так і помер на середині фрази. І його слова померли разом із ним; проте містер Тойвола, як і раніше, виголошував молитву.

— І сила, і слава. І на віки вічні. Амінь, амінь...

Троє медсестер з-поза спини в мене кинулися до палати росіян, і я почув, як інші полонені щось говорили російською, навіть кричали. Я придивився уважніше й побачив, що молодий росіянин більше не посміхається. Він сплотнів, міцно стиснув губи; очі — сповнені ненависті.

Я повернувся до Ілти й відчув, що вона стискає мою руку надто міцно, аж скривився й спробував забрати її.

— Проведете мене додому? — запитала вона. — Я не можу більше на це дивитися.

Я побачив, як до палати ввійшов міністр і допоміг медсестрам підняти росіянина, який вивалився з ліжка — зробив своє останнє в житті зусилля. Я прагнув

якнайшвидше побачити сніг, замерзлу річку, білу зоряну ніч і полярне сяйво, яке іноді спалахувало на північному небі яскравими барвами. Я чув і бачив, але не міг уявити наступного дня. Лише відчував, що Ілта потребує допомоги й стискає мою руку так сильно, як і я стиснув її долоню; з тієї самої причини; охоплений тим самим страхом.

— Чому вони нічого не зробили? — обурювався я.

— Просто ходімо звідси, — знову сказала Ілта й потягла мене за руку.

Коли ми надягли наші пальта й спускалися сходами, я сказав їй, що не хочу повертатися до порожнього готелю. Для мене то було ще одне відділення тієї самої лікарні.

— Чи можемо ми погуляти? Це ж не заборонено? — запитав я. — Цей бік річки є зоною бойових дій, але ж не вважається лінією фронту.

— Так, ваша правда. Погуляємо трішки, — погодилася Ілта.

Ми не надягали рукавиць, щоб можна було триматися за руки, і коли йшли вздовж замерзлого річища, чули, як у шпиталі співають «Скелю століть» фінською, аж поки не проминули поворот. Тепер єдиним звуком було хрупання снігу під ногами; скрижанілий цієї арктичної ночі, він вгинався, тріскався й по-своєму співав.

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка,
повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ